

Natoroznanske stvari.

Potovanje po nebu.

Po mnogih astronomičnih spisih poslovenil Dragotin Šauperl.
(Dalje.)

b) Venera (♀), najlepša in najsvetlejša zvezda; odtod tudi njeno ime „Venera“, ktera je bila pri starih Rimljanih boginja lepote in ljubezni. Od solnca stoji skoraj da 15 milijonov milj; vrti se pa okoli njega v 225 dneh. Tedaj je tudi njeno leto krajše kakor naše. Zasuče se enkrat okoli svoje osi v 23 urah (tedaj blizu tako kakor naša zemlja). Njeno presredje ima 1694 milj (nekaj manj kot zemljino), tedaj okrožje 5186 milj; površje 8,712.480 kvadratnih, in kubično držanje 2.439,494.000 kub milj. Iz vsega s evidi, da Venera je le malo manjša kakor naša zemlja. Suče se v svojem potu 5 milj v sekundi. Tega planeta vsak dobro pozná: zakaj vidi se na večer v zahodu in se imenuje večernica, ali pa zjutraj pred solničnim izhodom v izhodu in se imenuje danica. Prav prijazna in ljubeznjiva zvezda je in naši zemlji najbližja (5—35 milijonov milj). Venera dobiva od solnca še enkrat toliko luči in toplote kakor zemlja; pa vendar so fizične njene kakošnosti take, da se solčna luč in vročina lahko prebije. Nahajajo se na Veneri kakor na Merkuriju veliki bregovi, med katerimi so nekteri vrhi 6 milj visoki, tako, da bi se moralo 7 naših Čimborasov nakupičiti, da bi to visokost dosegli. Snova, iz ktere je, sicer ni tako gosta kakor Merkurijeva, toda vendar nekaj gostejša kakor zemljina (100:91). Če se Venera po daljnovidu opazuje, kaže pri svojem teku okoli solnca tudi take spremembe ali faze, kakor luna, in kakor tudi Merkurij. — Venera se včasih tudi podnevi vidi. Njeni prehodi memo solnca so osemkrat redkejši kakor pri merkuriju, in se bota v tem stoletji le še dva (8. decembra 1874 in 6. decembra 1882) prikazala.

c) Zemlja (♁). Od solnca je naša zemlja blizu 21 milijonov milj; vrti se okoli solnca v 365 dneh (in to naredi leto). Zasuče se enkrat okoli svoje osi v 24 urah (in to je dan — noč). Presredje njeno ima 1719 milj; tedaj okrožje 5400 milj; površje 9.260.500 kvadratnih, in kubično držanje 2.651,589.833 kubičnih milj. Suče se v svojem potu poprek 4 milje v sekundi. Njena snova je skoraj 5krat gostejša kakor voda; al, da se ložeje razumé, ako bi se móglo 5 krogel (prav za prav $4\frac{9}{10}$) tako velikih kakor zemljina krogla iz vode narediti, bi te petere skupaj še le tako težke bile, kakor je zemlja. Ako kdo na Veneri prebiva (misli o tem, ali so, kakor na naši zemlji, tudi na drugih planetih umna bitja ali ne, so proste), in na zemljo gleda, vidil jo bo več, in tudi še svetlejšo kakor mi Venero. — Zemlja ima tudi zvezdo spremnico, to ji je mesec ali luna. On je od zemlje 50.000 milj dalječ. Ker tedaj ni tako dalječ od nas, kakor druge zvezde, se nam tudi tako velik zdi kakor solnce, akoravno je še 50krat manjši kakor zemlja, ktera sama je $1\frac{1}{2}$ milijonkrat manjša kakor solnce. Mesec ima trojno premikanje: 1) on priteče okoli naše zemlje v 29 dneh in 12 urah: kateri čas mi tudi mesec imenujemo; 2) on spremlja zemljo na njenem potu okoli solnca; pride tedaj tudi v enem letu okoli solnca; 3) on se zavrti vsaki mesec enkrat okoli svoje lastne osi, ob enem, ko okoli zemlje teče. — Presredje lunino je $469\frac{1}{2}$ milj, okrožje tedaj 1475 milj. Površje obseže 692.512 kvadratnih (toliko, kolikor vse rusovske in kitajske države), in kubično držanje 54,015.936 kubičnih milj. Snova lunina je samo $\frac{1}{85}$ tako gosta kakor zemljina. Mesec ima prav lahko opazljive maroge na sebi, in ker so te zmiraj enake, obrača naši zemlji zmiraj enako stran;

zatoraj se v 29 dneh in 12 urah le enkrat okoli svoje osi zasučé. In tako trpi dan na luni zmiraj $14\frac{3}{4}$ dni, in noč $14\frac{3}{4}$ dni. Pa kakor mesec naše noči razsvetljuje, tako osvetljuje naša zemlja noči lunine: morebiti vidi jo prebivavci lunini (če so kateri) našo zemljo 50krat več svetiti, kakor mi mesec, in ta pogled mora krasen biti! Luna je krogla, in njena luč drugega nič, kakor odsvit (odbita svetloba) ljubega solnca. Ako solnce na luno sije, in ta svojo svetlo stran proti zemlji obrne, ali vso ali le deloma, razsvetljuje luna našo zemljo. Ker je pa luna le krogla, zamore solnce na enkrat le pol lune obsijati, druga polovica je temna. Ako tedaj mesec med zemljo in solncem stoji, obrača svojo temno stran proti zemlji, in mi ga ne vidimo, dasiravno podnevi s solncem vred na nebu stoji. Ta njegov stan (fazo) imenujemo: mlaj. — Čez 7 dni in nekaj ur se je luna proti izhodu od solnca že precej odmaknila, in vidimo polovico njene svetle strani ob večernih urah pred polnočjo: luna je rogata, in ima svoja roga proti izhodu obrnjena. Ta njen stan imenujemo: prvi krajec, ker v tem mesecu prvokrat lunin krajec razsvetljen vidimo. — Po spet sedmerih dneh stoji luna unstran zemlje; zemlja se znajde med solncem in mesecem, in luna obrača vso svojo razsvetljeno stran zemlji, in sedaj imamo: ščip ali polnež. — In potem zopet 7 dni pozneje stoji mesec na zahodni strani naše zemlje, še le po polnoči v prvih jutranjih urah sije, in ima spet rogato podobo; obrača pa zdaj roga proti zahodu, ker mu solnce na izhodu stoji, in ta stan se imenuje: zadnji krajec. — Potem prihaja mesec zopet zmiraj bližje pred solnce, dokler ni zopet mlaj. — Toda o tem in mnogem drugem so nam ljube „Novice“ že leta 1863 obširneje govorile. — O zemlji pa, če dovolite, bom drugokrat posebej govoril.

(Dalje prihodnjič.)

O vprašanji,

kako da bi se ustanovila sirotnica za Kranjsko.

II.

V starodavnih časih sirotnic niso poznali; zakaj da ne, ni težko uganiti. Deloma so ljudsko omiko malo cenili, deloma pa tudi niso bile tako potrebne, ker posamne države in kraji niso bili tako gosto obljudeni ali naseljeni.

Vendar se več dobrotnih siroških ustanov nahaja že o času rimskih cesarjev, Trojana, obeh Antoninov in Aleksandra Severa.

Sirotnice v pravem pomenu so še le sad kršanstva, iz kterege so se zapuščenim sirotam razvele dobrotne te naprave. Zgodovina nam pripoveduje, da je cesar Aleksi okoli leta 1000 v Carigradu sezidal prvo sirotnico, in v srednjem veku pridobila so si zlasti mesta, v katerih ste trgovina in obrtnijstvo cveteli, velike zasluge o napravi sirotnih hiš. V 18. stoletji je skoraj že bilo malo držav in malo večih mest brez kake sirotnice. Tako imajo svoje sirotnice v našem cesarstvu mesta: Solnograd, Praga, Brno, Celovec, Trident, Bolgan, Roveredo, Mantova, Dunaj, Benetke, Sibirij in več družih. Zakaj da bi je pogrešala Ljubljana, kjer je že bila?

Že edino to, da so se sirotnice v tolikih mestih avstrijskega cesarstva ustanovile, očitno kaže, da so v resnici dobre naprave. Njihov namen je, zapuščene sirote živiti in tako izrežati, da bodo v stanu, v poznejših letih samostojno kruh služiti si; njihov namen je, zapuščene sirote, ki se ne vedó kam djati, varovati stoternih nevarnosti, ki preté mladini in v katerih se jih tolikanj pogubi, kakor nam priča vsakdanja žalostna skušnja.

Ako se sirotam, morda od 4. leta dalje, na roko deli pomoč, le redko se zgodi, da bi se dosegel blagi namen. Vsakdanja skušnja uči, da varhi vsako leto prav natanko potegujejo pomoč, sirotam izrečeno, toda sebi na korist, ne pa svojim rejencem, za ktere le tolikaj skrbé, da jih pri življenji ohranijo.

Sila redko se pa kedaj po tej poti ktera sirota lepo kršansko odredi in tolikanj izuči, da bi si pozneje môgla kruh služiti, večidel pride potem, ko neha podpora, sosjeski na glavo, in poprej ali pozneje zrela je le za kaznjivnico, boljšavnico ali bolnico.

Tako žalostnih nasledkov pa gotovo ni imel pred očmi nikdo onih dobrotnikov, ki so svoje premoženje podarili ubozim sirotam v živež in izrejo; toraj so gospóke, katerim gré čuti nad tacimi ustanovami, dolžne za to skrbeti, da bode mogoče, blagi namen doseči po najgotovnejši poti, ktera je: da se napravi sirotnica.

Sirotnicam se sicer ugovarja, da so sklenjene z velikimi stroški, da so velikokrat otroškemu zdravju škodljive, da se v tacih napravah pri izreji mladih sirot na njihove osebne lastnosti ne more tolikanj ozirati, kakor, če se izrejajo v posamnih družinah.

Toda ti ugovori sirotnicam ne poderajo stala (principa), pikajo le napačno izpeljavo njihovega stala.

Kar zlasti tiče stroškov, omenili smo že v prvem delu, da imamo že zbrano toliko zalogo, kolikoršno so imeli malokje, ko so se dela poprijeli.

Tudi se ne sme zabiti, da dobro oskrbovano seme sčasoma rodi bogat sad in da so se najblaže naprave malo po malo začele. — Gluhomutnica v Gorici pričela se je z 7000 gold. Slepica na Dunaji ustanovila se je leta 1804 le z enim devet let starim slepim dečkom, ki ga je Janez Vilelm Klein začel podučevati. Gluhomutnica na Dunaji pričela se je leta 1779 sprejemši 5 ubozih dečkov, dandanes pa ima 70 rejencev pod streho in narastlo se je iz milih darov in daril do 111.000 gold. lastnega premoženja. — Sirotnica na Dunaji, ustanovljena leta 1745, ima dandanes več kot 400 sirot obojega spola pod svojo streho in jih veliko tudi zunaj hiše podpera. Imenovana sirotnica ima svojo vrlo glavno šolo, ktero obiskujejo tudi unanji otroci; iz mladeži, v njej izrejene, učence si zbirajo delavnice umetnikov in obrtnikov, kupčijske pisarnice in gospodarji na Dunaji in okoli Dunaja. In tako je v tej sirotnici živo gibanje; ene oddaja, druge sprejema, eni odhajajo, drugi prihajajo v izpraznjene prostore.

Kar je bilo drugej mogoče iz sila malih začetkov, kar drugej blagoslov razširja, kako da ne bi bilo mogoče tudi na Kranjskem, v Ljubljani? Trdna volja, združena moč premagali boste zadržke vse, in dobro delo spremljal bode blagoslov srčnega vspeha!

Smrt Pravičnega.

Po francozkem prosto poslovenila

Luíza Pesjakova.

Klavdija Prokula Fulvii Resili. *)

„Vprašala si me, zvesta prijateljica, kaj da se je pri nas zgodilo, odkar sve se ločili. Zvedela si že marsi-

*) To pismo se prilastuje Klavdii Prokuli, ženi Poncija Pilata. Navadno poročilo pripoveduje, da si je Pilat, kakor Judež, v obupu sam končal življenje, in da je njegova žena krščena umrla. Grki jo celó postavljajo med svetnike. To pismo se v marsikterih rečéh vjema s svetim evangelijem, zlasti v tistih, katerih se je vdeležil Ponci, da ne v vseh, samo po sebi se lahko razumé, kajti pisala ga je Klavdija, ki je bila še nevernica. Nadjam se, da bodo prijazni čitatelji „Novic“ radi brali priprosto to pismo, da si je tudi pisano iz neverškega stajala. Pisateljica.

ktero prigodbo, in skrivnost, ktera jo ogrinja, te straši. Da vstrežem tvoji želji, hočem vse svoje moči napeti in ti natanko popisati žalostno svoje življenje. Ako bodeš včas pri branji ostrmela, spomni se, da više moči obdajajo naše rojstvo, naše življenje in našo smrt, in da ubogim umrjočim ni dano, uganiti njihove namene.....

Ne bom govorila od prvih let, ktera so mi pretekla v Marboni pri drazem očetu in pri tebi, ljuba prijateljica. Saj veš, da prvo leto trpljenja bilo je šestnajsto mojega življenja; poročena sem bila takrat s Poncijem, sinom imenitne stare rodbine rimske, ko je bil postavljen za oblastnika v Iberi. Stopivši od oltarja pripravljala sem se za odhod in šla s Poncijem; spremljala sem brez veselja, pa tudi brez nevolje ženina, ktere bi bila lahko imenovala svojega očeta; toda žalovala sem po očetovi hiši, po milem nebu domovine svoje, po lepem cvetji, ktero sem ondi zapustila, in še zdaj se spominjam vsega tega s solznimi očmi. Mirno so tekla prva leta po moji možitvi, in mati sem bila sinu, kateri mi je ljubši bil ko luč ranega dneva; svoj čas sem delila med spolnitev maternih dolžnost in med veselje, ktero je bilo dovoljeno ženam mojega stanú.

Moj sin je dosegel 5. leto, ko je njegov oče bil poklican za deželnega oblastnika na Judovsko. Odšli smo s svojimi služabniki in prišli v Jope; občudovala sem bogato in plodovito to deželo, ktere se je polastoval moj soprug v imenu rimskega cesarstva. V Jeruzalemu so me obdajale velike časti, al vendar sem ondi živela kakor v samoti, kajti Hebrejci, od nekdanj ponosni in sumljivi, so ptujce črtili, imenovaje jih malikovavce, kateri skrunijo s pričnostjo svojo sveto zemljo, posvečeno Bogú njihovih sprednikov. Prebivala sem veči del s sinčkom v tišini lepega vrta, kjer se je mira družila cveteči terebinti, kjer se je palma še lepše vzdigovala kakor v Delu, in kjer se je naranča za lepoto borila z granatovim jabelkom; tukaj sredi lepo dišeče vonjave v senci sem vezla zagrinjala ali pa sem prebiral Virgiljeve poezije, ktere se glasijo presladko ušesu, ali slajše še občutljivemu srcu.

Malokadaj sem vidila svojega sopruga, in zdelo se mi je, da je bil skrbljiv; mogočna njegova roka je vendar bila preslaba, da bi bila ustražovala judovski narod, kateri je bil od vekov samostojen in razdeljen v tisoč ločeb, ki so se le v enem edinile, in to je bilo plamenče sovraštvo do rimskega imena. Ena sama rodbina mi je bila prijazna, rodbina necega sprednika ondanje sinagoge; rada sem obiskovala njegovo ženo Salome, ktera je bila izgled vseh ženskih sprednost, in njuno hčer Senido, še le 12 let staro, ali lepo kakor Aaronova roža, s ktero si je lepšala zlate svoje lase.

Včas so govorili od svojega Boga in brali iz svetih knjig. — Fulvija! ali ti hočem povedati vse? — mnogokrat, kedar je Salome hvalila visocega Boga Jakobovega, večnega Boga, kateri ne pozná ne strasti ne pregrehe, kakor naši bogovi, in kateri je usmiljen, vsegamogočen, edin v sebi, sama milost, čistost in veličanstvo, — kedar sem slišala Senido prepevati, pri harpinih akordih svete himne, ktere je zložil izraeljski kralj, in ktere sem tudi jaz poskušala pri glasu svoje lire; mnogokrat, Fulvija! sem potem vsamoti svoji padla na kolena in sebi vkljub sem molila k temu Bogu za svojega sina in za vse, kar mi je bilo ljubo in drago na svetu. Častila sem tega Boga, kteremu se upogiba železna osoda, kakor revni sužnik svojemu gospodarju; in vselej sem od molitve vesela in okrepcana vstala. Senida je od nekaj časa boleha bila, obiskovala sem jo vsaki dan, al eno jutro sem zvedela žalostno novico, da je umrla brez smrtnega boja in trpljenja v naročji svoje matere. Neizmerna je bila moja žalost, in polju-